

Найпростішим шляхом її вирішення, по якому пішла переважна більшість вишів України, стала практика скорочення лекційних і семінарських годин, відведених на викладання даного курсу, виключення значної частини історико-філософської тематики з навчальних програм для бакалаврів та магістрів на кафедрах філософії. Схожі, якщо не гірші, тенденції мають місце в рамках культурологічних, соціологічних, політологічних курсів. Сучасний студент, (а особливо студент-природничник), фактично позбавлений можливості отримати від викладача цілісну, об'єктивну інформацію стосовно широкого комплексу теоретичних питань і проблем не лише в рамках сучасних гуманітарних студій, а й про історію еволюції європейської і вітчизняної гуманітаристики і продовжує існувати в полоні хибних уявлень та міфів минулого. Нині студент, особливо негуманітарних спеціальностей, сприймає комплекс соціогуманітарних дисциплін як щось неважливе, другорядне, не варте його часу і уваги, а сам процес оволодіння навчальним матеріалом з даних курсів перетворюється в процедуру «накопичення» балів, залікових одиниць, кредитів для успішного складання іспитів.

В цьому випадку ми можемо вести мову про вихолощення цілісного змісту вищої освіти, втрату змістовної складової та смислового наповнення освітньої діяльності, формалізацію самого навчального процесу, перетворення його з процесу набуття знань, умінь, навичок, адаптації до суспільних вимог, врешті-решт соціалізації молодого людини на процес бездумного засвоєння нею «непотрібної» або «зайвої», на її думку, інформації, часто не усвідомлюючи навіть, навіть не намагаючись проявити власні здібності, свій творчий потенціал. Фундаментальність радянської освіти, всезагальна підготовка, яку отримували учні нині зводиться до «шаблонізації», локалізації – виокремлення певних предметів для вивчення та здобуття окремих знань для складання тестів. Середня школа, та й на жаль, і вища також, випускають людей, в яких часто відсутня власна думка, самостійне креативне мислення, творчий, зацікавлений підхід до вирішення проблем. Зайва формалізація, надання переваги зовнішнім характеристикам і показникам над внутрішнім змістом навчально-виховного процесу поза якісною підготовкою молодого покоління до життя нівелює ті позитивні здобутки, що ми маємо в цій сфері.

Пономаренко В. В.

*Національний педагогічний університет імені
М. П. Драгоманова, к.ф.н., доцент кафедри філософії
м. Київ, Україна*

П'ЯТЬ КОМПЕТЕНЦІЙ ЗДОБУТИХ З П'ЯТИ УРОКІВ РОЗКРІПАЧЕННЯ РОЗУМУ

Сучасна ситуація в українській вищій освіті вже давно перестала вимагати дискусій та суперечок, щодо її користі та доцільності. Адже скільки не говори про покійника, це йому навряд чи допоможе. Тому сьогоднішні освітні питання, залишаються поза увагою більшості активних учасників освітнього процесу –

професорсько-викладацького складу та студентів. По суті, їм байдуже, що буде написано на надгробку вищої освіти та якого кольору буде огорожа могили. Як і належить покійнику, вони мовчки переносять все нові і нові реформи освіти пов'язані з болонською системою, електронними журналами, змінами в нарахуванні стипендій, законами про антиплагіат, тощо.

З іншої боку, така ситуація дозволяє не кваплячись міркувати над проблемами освіти. Адже смерть, це не кінець, не ніщо, як це розуміє більшість. Як правило це можливість зародження чогось нового, нового життя. І на могилі можуть розквітнути квіти. Тому на нашу думку, саме зараз можна спокійно порозмислити над перспективами майбутнього народження. І, можливо, внести свої корективи у процеси творення нової освіти, освіти майбутнього.

Керуючись модою, ми не могли не звернути увагу на європейський освітній простір та на осмислення його перспектив. Тобто до теоретичної думки у цій сфері, до філософії освіти. Пам'ятаючи настанову класика, «будемо навчатися чужого» [2, с. 353].

Приводом сказати декілька думок на могилі нашої вищої освіти, поки її не затоптали безперервними реформами, і не залишилось пустого місця, слугує робота відомого французького філософа постмодерніста Жака Рансьєра «Учитель-незнайко: п'ять уроків із розкріпачення розуму» [1]. Прочитавши цю відому розвідку автора ми б хотіли зазначити в контексті наших реалій, 5 компетенцій, які здобули.

Філософсько-дослідницька компетенція.

Як не дивно, представник європейської думки сучасності не менше скептицизму висловлює, ніж ми, до сучасної освіти. Про те, якщо ми критикуємо українську освіту, то він, зі ще більшим запалом – європейську. Як і будь який сучасний філософі, Жак Рансьєр виступає з критикою сучасної методи навчання. Він стверджує, що в сучасному суспільстві панує нерівність, і що саме інституція освіти є одним із основних апологетів такого стану речей, як каже автор, «закріпачення людини». До того ж це робиться абсолютно несвідомо учасниками освітнього процесу, такий результат закладено безпосередньо у формі взаємовідносин вчитель-учень. Вчитель стоїть наче зверхньо над учнем, саме вчитель вирішує, що треба знати, як тлумачити, і які робити висновки учню. І найцікавіше те, що чим кращий вчитель, чим краще він володіє дидактичною майстерністю, тобто майстерніше пояснює, «розжовує» матеріал, тим ефективніше він проводить отуплення учня. Рансьєр стверджує, що це наче б то благородна робота «однак усі нещастя, на жаль, спричиняє саме це слівце, гасло освічених людей – розуміти. Саме воно блокує дію розуму». [1, с. 23] Людині, якій пояснюють, «втворюють», - як красномовно виражає своє відношення до процесу роз'яснення Рансьєр, - спрямує свій розум на роботу трауру: а саме на розуміння – тобто на розуміння того, що він не розумітиме, якщо йому не розтовкмачити». І чим краще і старанніше педагог підходить до своєї справи, тим більше він отуплює свого

учня. Тому єдиним вирішенням такої суперечливої ситуації, є відмова від даної системи навчання і впровадження її повної протилежності.

Тому, ця система нікуди не годиться, для того, щоб людина стала розумною. Нову систему переоткриває Рансьєр за допомогою праць французького напівзабутого педагога Жозефа Жакото. Він стверджує, що справжнім вчителем для «незнайка», є інший «незнайка». Їх рівень знань – нульовий, і тому разом вони будуть вчити один одного і разом досягнуть успіху у будь-якій справі.

Історично-критична компетенція.

І дійсно, якщо брати в цілому, то ця ідея доволі цікава і доречна, і в принципі не вимагає особливих зауваг. В той же час підґрунтя доволі хитке, і місцями не аргументоване, як теоретично, так і науково.

З однієї сторони Рансьєр робить ці висновки на прикладі навчання дітей мови, стверджуючи, що вони навчаються безперечно найкраще рідної мови. Інший аргумент щодо доцільності «вчителя-незнайки», полягає у проведеному експерименті вище згаданого педагога Жакото в Бельгії. Там він навчав такою метою, не знаючи фламандської, студентів, які не знали французької. Причому навчання його звелось до того, що він їм задав прочитати популярного на той час «Телемака», на французькій мові, і більше не давав з цього приводу ніяких роз'яснень. За словами Жакото, всі вони чудово справилися з завдання, простудіювавши «Телемака» – вивчили французьку мову. На якому рівні кожен з них до того володів французькою, якими методами вони користувалися за межами аудиторії, і взагалі, наскільки дійсно всі вони оволоділи знаннями – нам або невідомо, або ми це дізнаємося зі слів самого педагога-новатора, та декількох осіб яких схвилювала ця теорія.

Формально-бюрократична компетенція.

Як не парадоксально, особливо до таких належали тогочасні чиновники. При чому, їх позиції були кардинально протилежними. Одні з захватом намагалися втілити її в життя в освітніх закладах, а інші дивилися на неї з насторого. Але Жакото переконував їх і заспокоював, стверджуючи, що вона годиться лише для сімейних умов і її ні в якому разі не слід втілювати в державних закладах освіти, що звичайно всіх влаштовувало на той час.

Рансьєр же був більш категоричний, і безжально критикував «стару методу», яка щоразу відновлюється на всіх етапах освітнього процесу. Адже, ті хто навчалися нею, не можуть мислити інакше, і вийти за рамки даної ієрархічної системи. Завжди хтось повинен бути розумніший, той, хто навчить, той, хто буде керувати. І як не провести паралелі з сучасними українськими реаліями, де Міністром освіти та науки є педагог за освітою[3]. З точки зору Рансьєра, саме освіта породжує всі соціальні нерівності. І як нерівність учителя і учня, постійно розповсюджує цю нерівність на всі сфери життя. Європа вчить освіти Україну, Україна – ВУЗи, ВУЗи – педагогів, педагоги – студентів.

Пізнавально-практична компетенція.

Про те в той же час можна і посперечатися зі знаним філософом. Користуючись термінологією Рансьєра «отуплення» вже дійшло такої межі, що

кожен, починаючи з Європейського освітянина, з яким ми не зіштовхувалися, але він виглядає не дуже привабливо з точки зору Рансьєра, і закінчуючи студентством, вже давно перетворилися в «учителя-незнайку». Більшість сидить на своїх місцях і нічого не знають. Але бажання навчатися ні французької, ні фламандської, ні гри на скрипці в них не виникає, не виникає в них і бажання до взаємного навчання. Тут Рансьєр явно гіперболізує важливість освітнього процесу.

Звичайно бажання має бути, його не може нав'язати педагог, це ще розумів і теоретично обґрунтовував Й. Фіхте в філософській думці. Проте Рансьєр не посилається на його теоретичні аргументи, чи то не знаючи видатного німця, чи то в зв'язку з тим, що маючи певні упередження до Фіхте, як німця, а посилається на напівзабутого педагога після революційної Франції. Можливо не посилається тому, що висновки має дотичні до висновків Фіхте, що первинною в цьому бажанні «учня незнайки» до навчання є воля, і у кого воля сильніше, той і краще навчається. І як не парадоксально, ідея рівності Рансьєра знову ж таки перетворюється на нерівність. На тих, хто бажає вчитися, і тих, хто залишиться «отупленим» через відсутність його.

Долає цю суперечність розуміння, що волі аж ніяк не достатньо, що необхідне третє, те що породжує цю нерівність волю. Що студенти-незнайки будуть байдужі до знання, навіть якщо перед ними буде сидіти викладач-незнайка, тому що кожен, хто його оточує, є його конкурент в отримванні стипендії, якої навряд чи на щось вистачить. І тому більшість працює манчандайзерами, промоутерами, офіціантами тощо по 170 годин а місяць, для того щоб прогодувати себе. Десь відпрацьовує і вчитель-незнайка.

Патріотична компетенція.

А отже не педагогічні принципи формують суспільні відносини, а зовсім навпаки. Необхідно не вчити людину, в цьому питанні абсолютно праві і Рансьєр, і Фіхте, а створити їй умови для навчання. Проте цього нас навчити не може ні видатний французький філософ, ні німецький, це питання в них сховане за словом «воля». Ми так сильно звикли до «отуплення», що навіть не можемо побачити вирішення проблем, навіть якщо вони в нас перед очима. Нам легше перекласти з французької Рансьєра, ніж дослідити українську педагогічну традицію. Імена якої, принаймні, Макаренко та Сухомлинський, вже давно увійшли до світової педагогічної традиції. Їх досвідом користуються найкращі світові системи освіти. А ми? Тому хотілося б нагадати повністю слова Шевченка, які ми також забуваємо: «Учітесь, читайте, І чужому навчайтесь, Його свого не цурайтесь» [2, 353].

Література:

1. Рансьєр Учитель-незнайко. П'ять уроків із розкріпачення розуму / Жак Рансьєр [пер. з фр. А. Репа]. – К. : Ніка-Центр, 2016. – 164 с.
2. Шевченко Т. Г. І мертвим, і живим,.. / Тарас Григорович Шевченко // [Зібрання творів: У 6 т.] – К., 2003. – Т. 1: Поезія 1837-1847. – С. 348-354.

3. Гриневич Лілія Михайлівна / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mon.gov.ua/about/polozhennya-reglament-ker%D1%96vnicztvo/grinevich-liliya-mixajlivna.html>

Ткаченко О. А.

*Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка, к.ф.н., доцент
м. Дрогобич, Україна*

ДО ПРОБЛЕМИ ФІЛОСОФСЬКОЇ СКЛАДОВОЇ ОСВІТНЬОГО ПРОЦЕСУ В РЕАЛІЯХ СУЧАСНОСТІ

Якщо ми хочемо неупереджено зрозуміти сучасну ситуацію значимості філософії в освітньому процесі, необхідно визнати реально існуючі *взаємопов'язані* фактори (суб'єктивного і об'єктивного характеру), які вносять свої корективи, і нехтування якими може тільки заважати спробам конкретного погляду на цю проблему. Виокремимо *деякі* з них:

1. *Перехід суспільств до інформаційного, мережевого типу*, який спричинив поступовий розрив між онтологічними глибинами людської сутності і технологіями (тенденції розлюднення). Без сумніву інформаційне суспільство робить людське життя *зовнішньо* більш комфортнішим і в подальшому обіцяє життя ще *свобідніше* і *цікавіше*. Хоча з тривогою постає питання: а чи здатна людина інформаційного суспільства адекватно своїй онтологічній природі перебувати в цій реальності, тобто реалізовувати своє призначення – *олюднювати себе*? І тут нам відкривається зворотній бік медалі – *молодь*, яка з великим задоволенням *втікає* з реального світу у світ віртуальний, переважно обмежуючи себе пустими текстами, безглуздими висловлюваннями, інформаційним шумом, антисвітом тіней та образів, таким собі *Задзеркаллям*, складеним з імітацій життя.

2. *Свої особливості має сучасна криза свідомості*. На соціальному рівні має місце *свідомість натовпу*. Стан *«шизофренічний і тому клінічний. Завжди на межі безумства і самознищення...»* [6]. Такий стан масової свідомості, коли люди живуть в ситуації зруйнованої свідомості і зруйнованої матерії людського в працях М. Мамардашвілі отримав назву *«антропологічної катастрофи»* [4]. На індивідуальному рівні ознакою такого кризового стану свідомості є *буденність*. В людини атрофоване прагнення (в силу певних зовнішніх і внутрішніх чинників), або вона *не бажає* подолати свою *«вульгарність середньо мислячої людини»*, *«такого як усі»* (О. Пятигорський); *«будь-яке посеїбичне мудрування / будь-якого замкнутого в собі світу, / будь-якого самовдоволеного буття, / що випало з безберегої взаємності, / позбавивши себе перспектив-спрямувань / до зустрічі зі світами інакшими / і власною таємничою глибиною»* [1]. Це – той тип функціональної свідомості, який експлуатує глобальна масова культура і від впливу якої дуже важко захиститися.